

แนวคิดเคียวร์อาฟเฟกต์ในหลังมนุษย์นิยม (Affective Posthumanism): การศึกษาตัวละครวานด้าในซีรีส์ WandaVision

ศรัณย์ มหาสุภาพ¹

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มุ่งศึกษาประเด็นแนวคิดหลังมนุษย์นิยม (Posthumanism) ที่ยึดโยงกับประเด็นของความรู้สึก (Affect) เพื่อเปิดมุมมองและพื้นที่ที่ทดลองให้แนวคิดทั้งสองมาปะทะสังสรรค์กัน โดยนำเสนอตัวละครวานด้า (Wanda) ในซีรีส์วอนด้าวิชั่น (WandaVision) มาเป็นตัวบทในการประยุกต์ใช้แนวคิดทั้งสองรวมกัน ผลจากการวิเคราะห์ด้วยกรอบของแนวคิดอาฟเฟกต์ในหลังมนุษย์นิยมจะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์ของวานด้าในฐานะแม่มีลักษณะเป็นกึ่งกลางระหว่างมนุษย์และสิ่งที่ไม่เป็นมนุษย์ หรือเป็นแบบข้ามสายพันธุ์ (hybrid) ซึ่งเป็นลักษณะที่แปลกประหลาดในเชิงสังคมและวัฒนธรรม เมื่อศึกษาตัวบทด้วยแนวคิดเคียวร์อาฟเฟกต์ในหลังมนุษย์นิยม (Affective Posthumanism) ผ่านความปรารถนาและบาดแผลในอดีตของตัวละครจะพบว่า ตัวละครที่มีอัตลักษณ์ซึ่งไม่ได้อยู่ในกรอบของความเป็นมนุษย์นั้นใช้อารมณ์ในการขับเคลื่อนการกระทำ เพื่อเติมเต็มภาพแฟนตาซีของ “ชีวิตและครอบครัวที่ดี” ในแบบสังคมอเมริกัน นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าอารมณ์ในแง่ลบ (Negative Affect) ของวานด้ามีความสำคัญในการขับเคลื่อนโลกแฟนตาซีของเธอ โดยมองว่า อารมณ์ในแง่ลบนี้เปิดพื้นที่ใหม่ให้วานด้าเพื่อให้เห็นความหวังและปรับเปลี่ยนนิยาม สร้างแนวคิดครอบครัวของตนขึ้นมาใหม่ตามแบบแนวคิด เคียวร์อุตมคติ (Queer Utopia) ในขณะเดียวกันก็วิพากษ์ความคิดในแบบอุดมคติตามกรอบของสังคมไปด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: หลังมนุษย์นิยม, เคียวร์, อาฟเฟกต์, ฝัสดารมณ์, วอนด้าวิชั่น

¹ หน่วยงานผู้เขียน: ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อีเมล: saran.mahasupap@gmail.com

Queer Affective Posthumanism: A case study of Wanda in WandaVision Series

Saran Mahasupap²

Abstract

This article aims to study and explore the concept of posthumanism in connection with the approach of affect theory to delineate the creative trajectory and practice in deploying these approaches. By doing so, Wanda, the main character of “WandaVision”, is employed as the core analysis to illustrate the element of posthuman and affect concepts in practice. In the lens of posthumanism, Wanda is perceived as a witch, positioned in the in-between space of humans and non-humans. This in-between space can be seen as a hybrid space that is culturally and socially queer. The applications of affective posthumanism and queer studies via Wanda’s trauma and desire depict the affective drives used by inanimate subjects to achieve the fantasy of the “good life and good family” influenced by American dream and normativity. Significantly, the affective drives, explicitly and implicitly dominated Wanda, are negative affects that drive her to make her fantasy world-making. The negative affects in this context function to forge the sense of hope and redefines the concept of the family as a space of queer utopia. Simultaneously, by creating a sense of hope and reorienting how a family could be, it also makes a critique of normative ideology by revealing the ideal and fantasy in normative life.

Keywords: posthuman, queer, affect, negative affect, WandaVision

---

² Affiliation: Department of Comparative Literature, Faculty of Arts, Chulalongkorn University
E-mail: saran.mahasupap@gmail.com

1. บทนำ

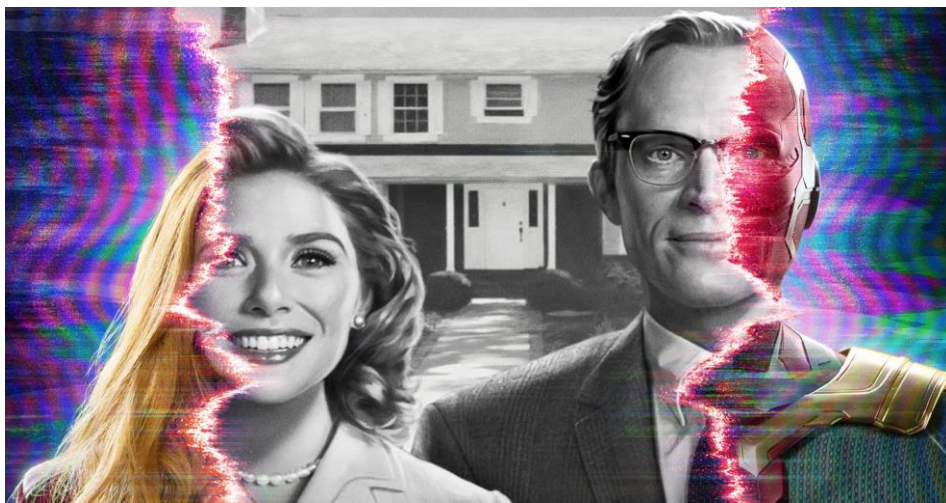
วิวาทะว่าด้วยความเป็นมนุษย์หรือมนุษย์เป็นหนึ่งในประเด็นที่ถกเถียงกันมานานในการศึกษาแบบหลังมนุษย์นิยม (Post Humanism) แนวคิดเรื่องหลังมนุษย์นิยมนั้นได้ตั้งคำถามกับการดำรงอยู่ของสิ่งที่ต่ำกว่ามนุษย์ อันได้แก่ สัตว์ พืช พันธุ์วิศวกรรม หรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีบทบาทหรือเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ สาแหรกของแนวคิดหลังมนุษย์นิยมได้แสดงมิติที่หลากหลาย หนึ่งในประเด็นที่แนวคิดหลังมนุษย์นิยมได้เข้าไปสำรวจคือการตั้งคำถามเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของมนุษย์ในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ข้อสงสัยเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ทางปรัชญาของมนุษย์นั้น คือการเกิดขึ้นของแนวคิดหลังโครงสร้างนิยม แนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (Poststructuralism) พยายามตั้งคำถามและกังขาถึงความยิ่งใหญ่ของมนุษย์ในการอ้างว่าตนเป็นที่มาของเหตุผล และเป็นศูนย์กลางของจักรวาลซึ่งเป็นผลจากการรับอิทธิพลในยุคสมัยเรืองปัญญาของมนุษย์ (Enlightenment) ในประเด็นนี้ โรซี ไบรโดตติ (Rosi Braidotti) ได้อธิบายปรากฏการณ์นี้ไว้ โดยให้ความเห็นว่า การตั้งคำถามถึงความศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์และศูนย์กลางของความเป็เหตุเป็นผลมาจากแนวคิดต่อต้านมนุษย์นิยมที่ว่า

Anti-humanism consists in de-linking the human agent from this universalistic posture, calling him to task, so to speak, on the concrete actions he is enacting. Different and sharper power relations emerge, once this formerly dominant subject is freed from his delusions of grandeur and is no longer allegedly in charge of historical progress. (Braidotti, 2013, p. 23)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ไบรโดตติมองว่าแนวคิดการต่อต้านมนุษย์นิยมพยายามที่จะดึงแนวคิดมนุษยวิทยาจากความศักดิ์สิทธิ์และออกมาจากความคิดที่หลงคิดไปเองว่าตนเองยิ่งใหญ่ โดยพยายามนำเสนอว่ามนุษย์ควรอยู่ในสถานการณ์ที่เป็นจริง จำต้องได้เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น การแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่ต่อต้านความศักดิ์สิทธิ์ของความเป็นมนุษย์นั้นนับว่าเป็นการเปิดมิติในการศึกษาสิ่งต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากมนุษย์ เช่น สัตว์ ไซเบอร์เนติกส์ หรือพหุสายพันธุ์ ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนสนใจประเด็นของสหายข้ามสายพันธุ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในสื่อวัฒนธรรมร่วมสมัย เช่น ภาพยนตร์ของมาร์เวล (Marvel) ที่นำเสนอตัวละครในลักษณะของความเป็นอื่น เช่น การเปลี่ยนแปลงจากคนสู่สิ่งอื่นในลักษณะที่ทำให้เกิดการมีอยู่ของสิ่งมีชีวิตแบบข้ามหรือต่างสายพันธุ์ที่ผสมกันระหว่างคนกับสัตว์ หรือคนเปลี่ยนแปลงไปเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งอาจมีที่มาจากคตินิยม เช่น แม่มด แวมไพร์ มนุษย์หมาป่า หรือจากคนเปลี่ยนไปเป็นเครื่องจักรอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะที่หลายหลายผสมผสานในรูปของมนุษย์ข้ามสายพันธุ์ (hybrid) โดยผู้เขียนได้เลือกที่จะวิเคราะห์ตัวละครวานด้า (Wanda) ในซีรีส์ WandaVision ทั้งนี้ผู้เขียนจะใช้กรอบความคิดเรื่องสหายข้ามสายพันธุ์ในการมองอัตลักษณ์หรือตัวตนของวานด้า ตัวตนหรืออัตลักษณ์ของวานด้าเกิดขึ้นในลักษณะที่เกิดจากการข้ามสายพันธุ์ โดยเริ่มจากการทดลองทางวิทยาศาสตร์และได้รับการปรับเปลี่ยนเรื่อยมาจากความรู้ในตำราปรัมปรา จนทำให้ตัวตนของวานด้าเป็นแม่มดที่รู้จักกันในนาม สการ์เล็ตวิทช์ (Scarlet Witch)

อัตลักษณ์แบบสหายข้ามสายพันธุ์ เป็นประเด็นที่น่าสนใจในการนำไปสู่การตั้งคำถามที่ว่าสายพันธุ์ต่าง ๆ ที่ต่างจากมนุษย์ เช่น สัตว์ ปัญญาประดิษฐ์ หรือในกรณีนี้ แม่มด ในฐานะสหายข้ามสายพันธุ์นั้นมีความรู้สึกหรือไม่ การดำรงอยู่ของสายพันธุ์เหล่านี้ในเชิงปรากฏการณ์นิยมที่นำไปสู่การนิยามหรือตีกรอบสายพันธุ์นั้น เปิดพื้นที่ให้สายพันธุ์เหล่านี้มีความรู้สึกมากน้อยเพียงใด หรือไม่มีพื้นที่ให้สายพันธุ์เหล่านี้ “รู้สึก” (feel) ได้ หรือสายพันธุ์เหล่านี้ “ไม่ควรรู้สึก” (unfeel) ผู้เขียนเข้าไปสำรวจกรอบอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับความรู้สึกของสิ่งต่าง ๆ เพื่อนำเสนอความเป็นมนุษย์และไม่เป็นมนุษย์ในสรรพสิ่งต่าง ๆ

ในโลก โดยมองว่าวานด้าในฐานะแม่นั้นเป็นสหายข้ามสายพันธุ์ที่แสดงความรู้สึกได้เป็นอย่างดี อารมณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นในตัวละครวานด้าเป็นวัตถุดิบในการวิเคราะห์ตัวละครด้วยแนวคิดอาฟเฟกต์ (Affect)³ กับสรรพสิ่งที่ไม่ได้เป็นมนุษย์ (Affective Posthuman) ที่ปรากฏขึ้นในสื่อบันเทิงคดีชิ้นนี้ ผู้เขียนพยายามเชื่อมโยงให้เห็นถึงรูปแบบหนึ่งในการนำกรอบแนวคิดหลังมนุษย์กับอาฟเฟกต์มาใช้ในการวิเคราะห์ให้เห็นในมิติต่าง ๆ ซึ่งเมื่อแนวคิดทั้งสองถูกนำมาปรับใช้ในการวิเคราะห์จะสามารถนำเสนอให้เห็นแง่มุมในเชิงของการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นมนุษย์หรืออมมนุษย์ รวมทั้งแง่มุมของอารมณ์ความรู้สึกในมิติทางการเมืองที่นำเสนอในตัวละครวานด้าในฐานะที่ไม่ได้เป็นมนุษย์ ตัวละครวานด้าแสดงให้เห็นการยึดโยง (attach) กับ “คุณค่า” ต่าง ๆ ในสังคม “มนุษย์” เช่น ความเป็นครอบครัว พลเมือง และความสุข ประเด็นดังกล่าวเป็นการเปิดพื้นที่และความเป็นไปได้อื่น ๆ ในการวิพากษ์และเปิดมุมมองใหม่ในประเด็นเรื่องความสุขจาก “ชีวิตที่ดี” และครอบครัว

ภาพที่ 1 โปสเตอร์ซีรีส์ WandaVision (Sharkman, 2021)

³ แนวคิดอาฟเฟกต์หรือแนวคิด “ผัสสาอารมณ์” เป็นการศึกษาอารมณ์ความรู้สึกในเชิงโครงสร้าง โดยมองว่าอารมณ์เป็นเหตุผลแบบหนึ่ง ไม่ได้เป็นสิ่งที่เหตุผล ในทางมนุษยศาสตร์ อาฟเฟกต์ ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อตั้งคำถามกับการศึกษาที่เน้นการให้ความสำคัญของวาทกรรมหรืออุดมการณ์ ที่ปรากฏในวัฒนธรรมหรือวรรณกรรม โดยมองว่าการศึกษาในลักษณะนี้เป็นการละเลยมิติทางอารมณ์ ประสบการณ์และตัวตน ทั้งนี้มิติของอาฟเฟกต์อาจจะมองได้ในสองกระแส แบบแรก อาฟเฟกต์เป็นแรงขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อร่างกายและร่างกายก็ส่งการตอบสนองออกไป โดยเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะส่งต่อและเชื่อมโยงกัน ทั้งนี้ ในกระแสนี้ อาฟเฟกต์มักจะถูกแยกออกจากอารมณ์ ความรู้สึก ส่วนมิติของอาฟเฟกต์อีกกระแสเห็นว่า ในการศึกษาทางมนุษยศาสตร์การเกิดขึ้นของอารมณ์และอาฟเฟกต์นั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ในประเด็นนี้ ชาร์ลา อาเหม็ดได้แสดงความคิดเห็นว่า อาฟเฟกต์กับอารมณ์นั้นเป็นสิ่งที่เกิดอย่างร้อยเรียงกัน หากศึกษาแง่มุมการเกิดขึ้นของอาฟเฟกต์และอารมณ์ในชีวิตประจำวัน ทั้งสองสิ่งนั้นเกิดขึ้นโดยที่ไม่สามารถแยกออกมาอย่างชัดเจน (Ahmed, 2010) การศึกษาอารมณ์ความรู้สึกแนวนี้เป็นที่นิยมของนักวิชาการในแนวสตรีนิยม การศึกษากลุ่มชายขอบหรือเคียวรี เป็นต้น ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานของอาฟเฟกต์ได้ที่งานของไบรอัน มาสซุมิ (Massumi, 1995) อีฟ โคซอฟสกี เซดจ์วิก (Sedgwick, 2003) เมลิสซา เกร็กก และเกรกอรี ซีกเวิร์ท (Gregg & Seigworth, 2012) ฯลฯ

2. ความเป็นอื่นหรือ(อ)มนุษย์: สหายข้ามสายพันธุ์ในตัวละครวานด้า

กำเนิดของตัวละครวานด้าในภาพยนตร์ชุดของมาร์เวลนั้นมีความน่าสนใจ เริ่มจากการเป็นมนุษย์ไปสู่การเป็นแม่มด การเดินทางของอัตลักษณ์มนุษย์ไปสู่อัตลักษณ์ในลักษณะพันทางของวานด้า นั้น ไม่ได้เกิดจากเทคโนโลยีและเวทมนตร์เพียงเท่านั้น แต่อัตลักษณ์ที่ปรับเปลี่ยนไปยังมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ตัวละครต้องประสบพบเจอในฐานะมนุษย์ เช่น บาดแผลความทรงจำในอดีต (trauma) ซึ่งเกิดจากการล่มสลายในครอบครัวของวานด้า อีกทั้ง กลายเป็นตัวทดสอบเทคโนโลยีต่าง ๆ อย่างไรก็ดี ในประเด็นนี้ ผู้เขียนต้องการนำเสนอถึงเส้นทางของอัตลักษณ์ในตัวละครจากอัตลักษณ์ของวานด้าจนเมื่อตัวละครเปลี่ยนอัตลักษณ์กลายเป็นแม่มด ในซีรีส์เรื่องนี้วานด้าถูกจัดให้เป็นแม่มดที่อิงกับประวัติศาสตร์อเมริกัน ในตอนที่ 8 ที่ชื่อว่า Previously On ได้มีการย้อนกลับไปมองเหตุการณ์ในอดีตของวานด้า หนึ่งในเหตุการณ์นั้นคือเหตุการณ์ในเมืองซาเลม (Salem) ในรัฐแมสซาชูเซตส์ (Massachusetts) ใน ค.ศ. 1693 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ตรงกับเหตุการณ์การฟังคำตัดสินในคดีแม่มดในสหรัฐอเมริกาในเวลานั้น โดยแม่มดถูกมองว่าเป็นผู้ใช้เวทมนตร์หรือพลังเหนือธรรมชาติเพื่อทำร้ายผู้อื่น จะเห็นได้ว่าการนิยามตัวตนของแม่มดนั้นมีนัยยะที่พยายามมองให้เหมือนเป็นสิ่งที่อันตรายและพยายามไม่จัดว่าแม่มดเป็นมนุษย์ (Hutton, 2017, p. ix)

ภาพที่ 2 และ 3

ฉากในซีรีส์ที่กล่าวถึงวานด้าในฐานะแม่มดที่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ปราบแม่มดในเมืองซาเลม (Sharkman, 2021)

อัตลักษณ์ของแม่มดอาจมองได้ในหลากหลายมิติ บ้างมองว่าแม่มดอาจไม่ได้เป็นอมนุษย์ แต่ยังมีความเป็นมนุษย์ครบถ้วน เพียงแต่มีอำนาจเวทมนตร์ที่แตกต่างจากมนุษย์ทั่วไป หรืออาจมองว่าแม่มดไม่ได้มีสถานะเช่นมนุษย์อีกต่อไป ด้วยความที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ด้วยตนเอง ในประเด็นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าการมีอยู่ของอำนาจที่เหนือกว่ามนุษย์ทั่วไปของแม่มด น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แม่มดมีความต่างจากมนุษย์โดยทั่วไป และเป็นจุดสำคัญที่ทำให้แม่มดมีลักษณะเป็นอื่น ลักษณะของแม่มดที่แวนด้าเป็นอยู่ มีลักษณะผสมผสานระหว่างความเป็นมนุษย์จากชาติกำเนิดตามกรอบสรีระและกายวิภาคกับอำนาจที่เธอได้มาซึ่งอาจมาจากทั้งการกระตุ้นทางเทคโนโลยีและเวทมนตร์ตามความเชื่อทางคติชน ซึ่งในเรื่องเรียกว่า Dark hole นอกจากนี้ ลักษณะเช่นนี้หากจะมองตามกรอบของไบรโดตติ จะเห็นอัตลักษณ์ที่ผสมผสานกันเป็นทางเลือกใหม่ในมุมมองของหลังมนุษย์นิยม ไบรโดตติ ได้นำเสนอในประเด็นนี้ไว้ว่า “Posthumanism is the historical moment that...traces a different discursive framework, looking more affirmatively towards new alternatives” (Braidotti, 2013, p. 37)

จากความเห็นของไบรโดตติ ลักษณะของวานด้าจึงอาจมองว่าเป็นอีกทางเลือกใหม่แบบหนึ่งในการนำเสนอมิติของอัตลักษณ์แบบหลังมนุษย์นิยม การผสมผสานลักษณะของมนุษย์และแม่มดดังกล่าวอาจทำให้วานด้ามีลักษณะความเป็นพหุสายพันธุ์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอื่นของวานด้า บรรดานักคิดได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องสหายข้ามสายพันธุ์ไว้อย่างหลากหลาย

หนึ่งในนักคิดเหล่านั้นคือ ดอนนา ฮาราเวย์ (Donna Haraway) ฮาราเวย์ได้อธิบายแนวคิดสหสายพันธุ์ไว้ในหนังสือของเธอชื่อ *The companion species manifesto: Dogs, people and significant otherness* งานเขียนชิ้นนี้เป็นหนึ่งในผลงานชิ้นสำคัญของฮาราเวย์ ฮาราเวย์ (Haraway, 2003) ได้อธิบายแนวคิดสหสายพันธุ์ไว้อย่างน่าสนใจ โดยให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์และการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของสายพันธุ์แบบทวิลักษณ์ (Binary) ลักษณะทวิลักษณ์ของสายพันธุ์แต่เดิมนั้นมักจะแบ่งแยกอย่างชัดเจน เช่น สายพันธุ์ของมนุษย์และสายพันธุ์อื่น ๆ ยกตัวอย่างคือ มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ ต้องแยกขาดออกจากกันโดยไม่จำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงหรือมีสายสัมพันธ์ในทางใดทางหนึ่ง โดยเฉพาะในทางที่จะเอื้อประโยชน์แก่มนุษย์ กล่าวคือ ทวิลักษณ์แต่เดิมนั้นมีลักษณะที่เป็นขั้วตรงข้ามอย่างชัดเจน แต่ฮาราเวย์มองว่าการเกิดขึ้นของสายพันธุ์ทั้งสองนั้นน่าจะมีความสัมพันธ์กันและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องและต่อยอดแนวคิดของหลังสมัยนิยมที่พยายามตั้งคำถามถึงความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมมนุษย์ที่แยกตัวออกเป็นเอกเทศ ไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับสายพันธุ์อื่นใดทั้งสิ้น จากแนวคิดของฮาราเวย์ เมื่อนำมาเป็นกรอบคิดกับอัตลักษณ์ของวานด้าแล้ว จะเห็นได้ว่า ความเป็นมนุษย์ของวานด้าและแม่มดนั้นอาจมองได้ในฐานะที่เอื้อประโยชน์ในเชิงพึ่งพากันและกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้อยู่ในแง่ที่เสนอในมุมมองของสายพันธุ์ โดยฮาราเวย์ได้นำเสนอความเห็นในประเด็นดังกล่าวในผลงานของเธอชื่อ *Cyborgs to companion species: Reconfiguring kinship in technoscience* ไว้ว่า “Companion species take shape in interaction. They more than change each other; they co-constitute each other, at least partly.” (Haraway, 2004, p. 307)

ฮาราเวย์มองว่าแนวคิดสหสายพันธุ์มีนัยยะที่สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้ โดยไม่ได้จำกัดเพียงแค่ระดับการเปลี่ยนแปลงทางเรือนร่างหรือสายพันธุ์เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เอื้อประโยชน์ในการสร้างสรรค์กันและกันอีกด้วย ความสัมพันธ์ในตัวละครวานด้ายังสะท้อนให้เห็นแง่มุมอื่นนอกเหนือไปจากการมองวานด้าในฐานะมนุษย์และแม่มด ความสัมพันธ์ในลักษณะที่เชื่อมโยงธรรมชาติและวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน หรือที่ฮาราเวย์เรียกว่า “วัฒนธรรมชาติ” (Nature cultures) โดยฮาราเวย์มองว่าลักษณะสหสายพันธุ์นั้นเป็นเหมือนความสัมพันธ์ที่เชื่อมธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ด้วยกัน โดยทั้งสองนั้นจะยึดโยงซึ่งกันและกันในฐานะความเป็นอื่นที่ต่างก็มีความสำคัญ ฮาราเวย์ได้กล่าวถึงแนวคิดนี้ในผลงานของเธอไว้ว่า “The Companion Species Manifesto is, thus, about the implosion of nature and culture in the relentlessly historically specific, joint lives of dogs and people, who are bonded in significant otherness.” (Haraway, 2003, p. 16)

หากนำกรอบแนวคิดข้างต้นมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์วานด้าในฐานะตัวละครที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของธรรมชาติและวัฒนธรรม ก็อาจมองได้ว่า ลักษณะสหสายพันธุ์ของวานด้าเป็นลักษณะความสัมพันธ์ของมนุษย์ในฐานะธรรมชาติ อันเกิดมาจากการรอบการที่มนุษย์กำหนดตาม “ความเป็นธรรมชาติ” ในด้านร่างกายหรือสรีระ ส่วนความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมนั้น อาจมองได้จากลักษณะของความเป็นแม่มดเองในฐานะความรู้ที่ส่งต่อกันมาในทางคติชน ดังนั้น ลักษณะของตัวละครวานด้าจึงสอดคล้องกับมิติแขนงหนึ่งในแนวคิดวัฒนธรรมชาติโดยรวม ตัวละครวานด้าไม่เพียงสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ในเชิงสายพันธุ์ที่แตกต่างกัน หรือความสัมพันธ์ในเชิงวัฒนธรรมกับธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของวานด้ากับสังคมอีกด้วย ในประเด็นนี้ อาจมองว่าอัตลักษณ์แม่มดที่มีพลังอำนาจเหนือมนุษย์ของวานด้ามักจะถูกทำให้แปลก ประหลาด และผลักเข้าไปอยู่ในความเป็นอื่น แต่ความเป็นอื่นในกรอบของฮาราเวย์ เป็นความเป็นอื่นที่เปิดพื้นที่เพื่อจำกัดการมีอยู่ของทวิลักษณ์ของสายพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของไบรอตติที่มองว่าลักษณะของหลังสมัยนิยมเป็นการเปิดทางเลือกหรือพื้นที่ใหม่ในการมองมนุษย์กับสิ่งที่ไม่เป็นมนุษย์นั่นเอง

3. มนุษย์เท่านั้นหรือที่รู้สึก: จุดประสานของอาฟเฟกต์และหลังมนุษย์นิยม (Affective Posthuman)

ความสำคัญของอาฟเฟกต์หรืออารมณ์นับว่าเป็นประเด็นร่วมสำคัญของแนวคิดหลังมนุษย์นิยม เนื่องจากทั้งสองต่างวิพากษ์แนวคิดของเหตุผลที่เป็นแกนกลางของแนวคิดมนุษยนิยม ในมิติแนวคิดหลังมนุษย์นิยม เหตุผลจะถูกเป็นปัจจัยในการนำไปสู่การจัดการนิยามและตำแหน่งแห่งที่ของมนุษย์ สิ่งที่ไม่ถือว่าเป็นมนุษย์นั้นมักถูกอธิบายด้วยกรอบแนวคิดภูมิปัญญาที่ตามมาด้วยความสามารถในการใช้เหตุผลเสมอ ในขณะที่แนวคิดอาฟเฟกต์ก็วิพากษ์แนวคิดของเหตุผลที่แฝงฝังอยู่ในวาทกรรมในช่วงหลังสมัยใหม่ว่าเป็นข้อจำกัดและละเอียดประสปรกต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันรวมถึงอารมณ์ไป (Pellegrini & Puar, 2009, p. 36)

ในขณะที่การศึกษาอาฟเฟกต์แบ่งออกเป็นการศึกษาที่แยกเป็นสองมิติ กล่าวคือ อาฟเฟกต์ที่พัฒนาต่อยอดจากแนวคิดของจิล เดอเลซ (Gilles Deleuze) ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงของร่างกายทั้งในด้านบวกและลบ โดยอาฟเฟกต์นั้นปรากฏขึ้นผ่านร่างกาย ผ่านการเปลี่ยนแปลงที่ฉับพลัน ในที่นี้ แนวคิดเรื่องเรือนร่างไม่ได้จำกัดเพียงแค่ร่างกายมนุษย์เท่านั้น แต่มีนัยยะของการเชื่อมต่อ (assemblage) (Deleuze, & Guattari, 1987, p. 306) ในมิตินี้จะเป็นการมองอาฟเฟกต์ว่าเป็นพลังที่ก่อให้เกิดความรู้สึก (Affect) และทำให้รู้สึก (being affected) ส่วนอีกกระแสมองว่า อาฟเฟกต์นั้นสามารถยึดโยงกับสิ่งต่าง ๆ ได้มากกว่าจะเป็นเพียงแรงขับ เนื่องจากเมื่อมีแรงขับก็จำเป็นต้องมีการตอบสนองที่จำเพาะเจาะจง แต่อาฟเฟกต์เป็นการเปิดรับการตอบสนองที่มากกว่าแรงขับนั้นและไม่จำเพาะเจาะจงลงไป นอกจากนี้ อีฟ โคซอฟสกี เซดจ์วิก (Eve Kosofsky Sedgwick) ยังมองว่าในการศึกษาทฤษฎีอาฟเฟกต์นั้น ควรจะมองและให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ประจำวันมากกว่าการศึกษาในเชิงนามธรรม (Sedgwick, 2003, pp. 143-145)

มุมมองของหลังมนุษย์นิยมต่อแนวคิดอาฟเฟกต์นั้นพบว่ามีการแสวงหาความคิดที่เห็นว่าอาฟเฟกต์มีความสำคัญในการตั้งคำถามต่อความเป็นเหตุเป็นผลของแนวคิดมนุษยนิยม (humanist sensibilities) และมองว่าความสมเหตุสมผลดังกล่าวนี้เป็นเพียงภาพลวงตาเท่านั้น (Vermulen, 2014, p. 123) นอกจากนี้ ไบรอตติ ก็มีให้เห็นว่าอาฟเฟกต์มีความสำคัญต่อการศึกษาในกรอบหลังมนุษย์นิยมเช่นกัน โดยได้สรุปความเห็นในประเด็นนี้ว่า

Posthuman subjectivity starts with the acknowledgment that what defines us as an autonomous capacity is not rationality, nor our cerebral faculty alone, but rather the autonomy of affect as a virtual force that gets actualized through relational bound [...] Affect needs to be de-psychologized and to be de-linked from individualism in order to match the complexity of our human and non-human relational universe. (Braidotti, 2019, pp. 50-51)

ไบรอตติเห็นว่าการเริ่มต้นยอมรับตัวตนแบบหลังมนุษย์นิยมนั้นไม่ได้เริ่มที่หลักเหตุผล แต่เป็นการเปิดรับความเป็นอัตตาณัติของอาฟเฟกต์ นอกจากนี้ ไบรอตติยังกล่าวว่า อาฟเฟกต์ต้องถูกนำมาพิจารณาโดยไม่ยึดโยงกับกรอบจิตวิทยาและความเป็นปัจเจกใด ๆ เพื่อให้เห็นพื้นที่แห่งความสัมพันธ์อันซับซ้อนของมนุษย์และสิ่งที่ไม่เป็นมนุษย์

จากจุดประสานของหลังมนุษย์นิยมและอาฟเฟกต์ที่กล่าวมาข้างต้น หากมองว่าวานด้าเป็นตัวละครที่มีลักษณะของสหายข้ามสายพันธุ์ กล่าวคือ มีลักษณะของสิ่งมีชีวิตที่อาจไม่ตรงกรอบแนวคิดของความเป็นมนุษย์ แต่มีลักษณะผสมผสานกัน

แบบสหายข้ามสายพันธุ์ตามกรอบแนวคิดของฮาราเวย์ กรอบคิดลักษณะนี้ทำให้ตัวละครตัวนี้น่าสนใจในแง่ของการอยู่กึ่งกลางระหว่างมนุษย์และสิ่งที่ไม่ถือว่าเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดสหายข้ามสายพันธุ์ของฮาราเวย์ รวมทั้งแนวคิดหลังมนุษย์นิยมจากนักคิดคนอื่น ๆ ในกระแสนี้ จะพยายามลดทอนความสำคัญของกรอบทวิลักษณ์ของสิ่งที่ไม่ได้เป็นมนุษย์และเป็นมนุษย์ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของทวิลักษณ์จะถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง เมื่อใช้กรอบคิดของแนวคิดอาฟเฟกต์ที่ให้ความสำคัญกับความรู้สึก แรงขับ ความเข้มข้นที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับการรับรู้ทางเรื้อรังด้วยแล้วเข้ามาประกอบการวิเคราะห์ จะเห็นได้ว่า โดยทั่วไปจะมองว่าสิ่งที่รู้สึกหรือรู้สึกได้ (being affected)⁴ จะถูกจัดวางในกรอบของมนุษย์แทบทั้งสิ้น ส่วนสิ่งที่ไม่ได้อยู่ในกรอบของมนุษย์นั้น ถูกมองว่ารู้สึกไม่ได้หรือไม่จำเป็นต้องรู้สึก กรอบแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์หรือสิ่งที่ไม่เป็นมนุษย์ในเรื่องความรู้สึกได้นั้น เป็นกรอบที่นักวิจารณ์หลายคนตั้งคำถามในหลากหลายมิติ ในงานเขียนชิ้นนี้ผู้เขียนจะมองที่ตัวละครวานด้าเป็นหลัก โดยมองว่าตัวละครมีความรู้สึกหรือไม่ หากมีจริง ความรู้สึกของตัวละครได้เปิดพื้นที่หรือมิติใหม่อย่างไรบ้างในมุมมองของอาฟเฟกต์

หนึ่งในบรรดานักวิจารณ์ที่กล่าวถึงประเด็นเรื่องความรู้สึกกับหลังมนุษย์นิยม คือ เมล วาย เซน (Mel Y. Chen) เซนได้นำเสนอข้อสังเกตในเรื่องภววิสัยของความรู้สึก (ontology of affect) ไว้อย่างน่าสนใจ เซนได้พูดถึงแนวคิด ภววิสัยของความรู้สึกในงานเขียนชื่อ *Animacies: Biopolitics, racial matter and queer affect* โดยเซนได้ต่อยอดจากฐานความคิดทางภาษาศาสตร์เกี่ยวกับการอธิบายลักษณะสำคัญของสิ่งมีชีวิต (animacy) เซนอธิบายว่า “Within linguistics today, animacy most generally refers to the grammatical effects of the sentience or liveness of nouns, but this ostensibly simple meaning opens into much wider conversations.” (Chen, 2012, p. 15)

เซนสังเกตการอธิบายลักษณะการมีชีวิตในเชิงภาษาศาสตร์ไว้โดยสังเขปว่า การอธิบายลักษณะการมีชีวิตนั้นมักจะอ้างถึงลักษณะทางไวยากรณ์ที่อธิบายถึงคำนามที่แสดงถึงการมีชีวิตดำรงอยู่ แต่เซนเห็นว่านิยามของการอธิบายลักษณะการมีชีวิตในลักษณะนี้เองสามารถต่อยอดหรือถกเถียงในประเด็นอื่นได้อีกในวงกว้าง ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างประโยคที่มีการถกเถียงในประเด็นดังกล่าวเพื่อให้เห็นได้ชัดเจน คือ The hikers that rocks crush ประโยคนี้เป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับผู้ใช้อังกฤษ เพราะเป็นรูปประโยคที่ rocks เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตกลายเป็นประธานเป็นผู้กระทำ (agency) ในขณะที่ hikers ถูกจัดวางในรูปของกรรม ประโยคดังกล่าวถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ขัดกับการอธิบายลักษณะการมีชีวิต ซึ่งทำให้เห็นว่าแท้จริงแล้ว มีการจัดวางตามลำดับชั้นของสิ่งมีชีวิต (animacy hierarchy) ในภาษา (Chen, 2012, p. 16) ซึ่งเซนได้จับประเด็นในเรื่องการอธิบายลักษณะการมีชีวิตนี้และพัฒนาต่อยอดไปในเรื่องของอาฟเฟกต์และประเด็นเชื้อชาติรวมทั้งอำนาจเหนือร่างกายในสังคมหรือรัฐ คำถามคือ แล้วแนวคิดของเซนจะนำมาอธิบายตัวละครวานด้าในลักษณะของความเป็นสหายข้ามสายพันธุ์ระหว่างมนุษย์กับแม่มดได้อย่างไร ประเด็นของสหายข้ามสายพันธุ์ในลักษณะของวานด้า นั้น อาจมองได้ในลักษณะของความเป็นพื้นที่กึ่งกลาง (in-between space) โดยเซนได้ให้ความเห็นในประเด็นนี้ไว้ว่า “Animacy is built on the recognition that abstract concepts, inanimate objects, and things in between can be queered and racialized...” (Chen, 2017, p. 296)

ลักษณะกึ่งกลางแบบตัวละครวานด้าจากกรอบแนวคิดสหายข้ามสายพันธุ์นั้นสามารถมองหรือตีความได้ในแบบเควียร์หรือยึดโยงกับประเด็นเรื่องเชื้อชาติ อย่างไรก็ตาม แนวคิดของเซนในประเด็นเรื่องเควียร์กับความเป็นกึ่งกลางของการอธิบายลักษณะการมีชีวิตนั้นสอดคล้องกับความคิดของฮาราเวย์ในประเด็นความเป็นอื่นที่สำคัญ (significant otherness) ความเป็นอื่นของฮาราเวย์ในประเด็นสหายข้ามสายพันธุ์นั้นมีลักษณะเควียร์ในตัวเอง แต่ก็ยกระดับความเป็นอื่นให้มีความสำคัญมาก

⁴ ความรู้สึกได้ (being affected) เป็นแนวคิดของสปิโนซา (Spinoza) ของแนวคิดอาฟเฟกต์ที่นำเสนอให้เห็นถึงอาฟเฟกต์ที่มีพลวัตในการแบ่งแยกมนุษย์และสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ ศึกษาเพิ่มเติมได้ในงานของ จิล เดอเลซ (Deleuze, & Guattari, 1987) และ สปิโนซา (de Spinoza, 1958) หรือแนวคิดการเกี่ยวพัน (Entanglement) ของอลิซาเบธ โปวินเนลลี (Povinelli, 2011)

ยิ่งขึ้น หากอธิบายลักษณะเคียวรอฟเฟกต์ของสหายข้ามสายพันธุ์ของวานด้า อาจมองได้ว่า ลักษณะความเป็นกึ่งกลางหรือการไม่เข้าพวกกับการอบที่จัดวางไว้ แนวคิดเคียวรอฟเฟกต์มักจะมองว่าเป็นเรื่องที่จำกัดแก่กลุ่มคนรักเพศเดียวกันเท่านั้น แต่ที่จริงแล้ว แนวคิดดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มคนพิการหรือกลุ่มผู้สูงอายุ (Chutima, 2010, p. 28) ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่ถูกจัดวางว่าไม่เข้ากรอบของสังคม ดังนั้น หากมองตัวละครวานด้าในมิติแนวคิดเคียวรอฟเฟกต์ผนวกกับแนวคิดหลังมนุษย์นิยมนี้ จะเห็นได้ว่าตัวละครวานด้าเป็นตัวอย่างของการศึกษาแนวคิดหลังมนุษย์นิยมกับความเป็นเคียวรอฟเฟกต์

4. เคียวรอฟเฟกต์ในหลังมนุษย์นิยม: อานบาดแผลในอดีต (Trauma) และแฟนตาซีด้วยเคียวรอฟเฟกต์

ความซับซ้อนของวานด้าที่มีลักษณะทับซ้อนของอัตลักษณ์ในแง่ของความเป็นอื่นตามกรอบคิดของหลังมนุษย์นิยม ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์แม่แมดของเธอ หรือความสำคัญของอาฟเฟกต์ที่วานด้านำเสนอในเรื่อง ทำให้การออกแบบการเลือกใช้กรอบคิดแนวใดแนวหนึ่งมาอ่านตัวละครตัวนี้นั้นไม่เพียงพอหรืออาจมีข้อจำกัด ดังนั้น ผู้เขียนจึงนำเสนอกรอบการอ่านวานด้าด้วยแนวคิดเคียวรอฟเฟกต์ โดยการนำแนวคิดเคียวรอฟเฟกต์มาผสมผสานกับกรอบความเป็นอื่นตามแนวคิดหลังมนุษย์นิยม ทั้งนี้ความเป็นเคียวรอฟเฟกต์ในบริบทนี้ไม่ได้เป็นเพียงการมองเรื่องเพศสถานะที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ที่จริงแล้วแนวคิดเคียวรอฟเฟกต์มุ่งเสนอข้อวิพากษ์ของ “ความปกติ” ของสังคมที่ยึดโยงกับแนวคิดของค่านิยมในสังคมกระแสหลัก ผู้ที่ไม่ได้อยู่ในกรอบหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมนั้นถือว่าผิดปกติ และมีความเป็นเคียวรอฟเฟกต์ (queer) หรือแปลกประหลาด แนวคิดเคียวรอฟเฟกต์มองว่าความปกตินั้นไม่ใช่เรื่อง “ธรรมชาติ” ความปกติตามแบบสังคมนั้นย้อนแย้งและไม่สามารถหาเหตุผลได้ ดังนั้น แนวคิดเคียวรอฟเฟกต์จึงมุ่งวิพากษ์และรื้อสร้างความปกติโดยมองว่าความปกติเป็นสิ่งที่สังคมพยายามสร้างขึ้นโดยยึดโยงกับความคิดและค่านิยมที่สังคมกระแสหลักสถาปนาหรือให้คุณค่าความสำคัญ นอกจากนี้แนวคิดเคียวรอฟเฟกต์ยังไม่ได้จำเพาะแค่ความผิดปกติตามเพศสภาพเท่านั้น กลุ่มคนที่ไม่เป็นไปตามจารีตแบบแผนหรือความคาดหวังของสังคม เช่น ไม่สามารถสร้างคุณค่าตามแนวทางของทุนนิยม ก็ถูกจัดว่าเป็นกลุ่มที่มีความแปลกประหลาดเช่นกัน กลุ่มคนเหล่านี้ได้แก่ คนชรา คนพิการ เป็นต้น บทความเรื่อง “นาครเกษมกับภาวะสูงวัยในมุมมองเคียวรอฟเฟกต์” ของชุตินา ประภาศวุฒินาส (Chutima, 2010, pp. 26-28) เป็นตัวอย่างในการศึกษาแนวคิดเคียวรอฟเฟกต์ที่ไม่ได้จำเพาะกับเรื่องเพศสภาพ โดยได้มองภาวะสูงวัยในมุมมองเคียวรอฟเฟกต์ และมองว่าคนชรานั้นก็ไม่ได้ต่างจากกลุ่มเคียวรอฟเฟกต์ เนื่องจากไม่สามารถตอบสนองความคาดหวังของสังคมในเชิงเศรษฐกิจได้

ในที่นี้ ผู้เขียนเห็นว่าหนึ่งในกรอบการมองตัวบทชิ้นนี้คือ การใช้กรอบแนวคิดอาฟเฟกต์แบบเคียวรอฟเฟกต์ (Queer Affect) ด้วยเหตุผลที่ว่า วานด้ามีลักษณะที่ผสมผสานความเป็นตัวละครแบบหลังมนุษย์นิยม และถูกมองว่าเป็นลักษณะแบบเคียวรอฟเฟกต์ที่แสดงออกให้เห็นถึงความรู้สึก ทั้งนี้ กำหนดกรอบการศึกษาในมิติซึ่งมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับอาฟเฟกต์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันมากกว่านิยามในเชิงปรัชญา กล่าวคือ ให้มองอาฟเฟกต์ในเชิงของประสบการณ์ในชีวิตประจำวันมากกว่าแนวคิดเชิงนามธรรม ดังนั้น ในการศึกษาดังกล่าวผู้เขียนจึงมุ่งศึกษาอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครที่ปรากฏในสื่อบันเทิงคดีชิ้นนี้เป็นหลัก หากมองภูมิหลังของวานด้าจะเห็นได้ว่า วานด้าประสบกับความเจ็บปวดจากการสูญเสียในอดีต ไม่ว่าจะเป็นสูญเสียพ่อแม่ พี่ชายและคนรัก ดังนั้น ในซีรีส์เรื่อง *WandaVision* จะเห็นได้ว่าบาดแผลในอดีตของวานด้าจากการสูญเสีย (trauma) เป็นแก่นสำคัญที่ทำให้เกิดเรื่องราวขึ้นในซีรีส์เรื่องนี้ ซีรีส์เปิดเรื่องด้วยครอบครัวของวานด้าที่มีวิเศษชั้นหุ่นยนต์เอไอที่มีเรือนร่างเป็นคู่ชีวิตของเธอ ทั้งสองใช้ชีวิตร่วมกันในเมืองเล็ก ๆ ในสังคมอเมริกันและมีครอบครัวที่เป็นสุข โดยมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นเด็กชายสองคน การมีสมาชิกครอบครัวแบบ พ่อ แม่ ลูก ยิ่งสร้างความสมบูรณ์ของครอบครัววานด้าได้

อย่างลงตัว แต่เหตุการณ์ไม่ได้จบลงอย่างมีความสุขอย่างที่ผู้ชมคิด เมื่อทุกอย่างที่เห็นเป็นการรังสรรค์ด้วยเวทย์มนตร์ที่ชื่อ Chaos Magic ของวานด้า เพื่อสร้างโลกในอุดมคติและครอบครัวยุติธรรมของเธอเอง โดยมีผู้คนจากภายนอกรวมทั้งแอกเนส (Agnes) เพื่อนบ้านแสนดี ที่ต่อมาเผยโฉมให้เห็นว่าเธอคือ อากาธา (Agatha) ศัตรูตัวฉกาจของวานด้า ผู้พยายามแย่งชิงพลังของวานด้าและเปิดเผยที่มาของโชคชะตาของวานด้า แต่วานด้าก็สามารถเอาชนะอากาธาได้ และทำให้อากาธาถูกขังและสวมบทบาทยุติในโลกสมมติของเธอต่อไป สุดท้ายวานด้าก็ได้ยุติโลกสมมติของเธอเอง วิชชั่นและลูก ๆ ของเธอได้หายไป อันเนื่องมาจากความรู้สึกผิดของวานด้าที่ได้วิชั่นเป็นคนเตือนสติเธอ จนวานด้ายอมทำลายโลกแห่งความสุขของเธอและกลับมาสู่โลกแห่งความเป็นจริง เรื่องราวโลกสมมติของวานด้ามีที่มาจากพลังบาดแผลที่เกิดจากการสูญเสียในอดีต เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้วานด้าสร้างโลกสมมติของเธอขึ้นมา หากจะกล่าวว่า การสูญเสียครอบครัวและความโหยหาการมีครอบครัวที่สมบูรณ์นั้นทำให้วานด้าตัดสินใจสร้างโลกแฟนตาซีของเธอขึ้น ก็คงไม่ผิดไปจากความจริง ในประเด็นนี้จะเห็นได้จากบาดแผลที่เกิดจากความสูญเสียครอบครัวและคนรัก ได้พัฒนาผ่านกาลเวลาจนกลายเป็นบาดแผลที่ฝังลึกในจิตใจ บาดแผลจากความทรงจำในอดีตของวานด้า ก่อตัวมาจากประสบการณ์การสูญเสีย (loss) ในอดีต ดังที่เราได้เห็นจากการย้อนไปสำรวจอดีตของวานด้าในตอนท้ายของซีรีส์ การสูญเสียของวานด้า นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อร่างให้วานด้าต้องประสบกับบาดแผลในความทรงจำที่ฝังลึกจวบจนปัจจุบัน เมื่อมองประเด็นเรื่องการสูญเสียที่เกิดขึ้นกับวานด้า เรามักเข้าใจว่าความสูญเสียคือการที่สิ่งหนึ่งซึ่งเราเคยครอบครองได้หายไป และเมื่อสูญเสียก็มักเกิดการไว้อาลัยต่อการสูญเสีย (mourning) ปลอ่ยวางสิ่งนั้น และเกิดสิ่งใหม่มาทดแทน แต่เมื่อมองในมุมมองของอาฟเฟกต์ประกอบกับอัตลักษณ์ของวานด้าเองในฐานะเคียวริ์ จะเห็นได้ว่าการสูญเสียของวานด้ามีลักษณะที่ซับซ้อนอย่างมีนัยยะที่เรียกว่า การสูญเสียที่ไม่ได้ถูกทดแทน (melancholia) กล่าวคือ การสูญเสียของวานด้า ไม่ได้เป็นลักษณะสร้างขึ้นมาใหม่และทดแทนได้ทันทีจนทำให้รู้สึกว่ามีชีวิตเหมือนไม่มีชีวิตอีกต่อไป แต่เป็นการสูญเสียที่ตัววานด้าเองพยายามบอกตัวเองว่าเธอไม่ได้สูญเสีย ดังจะเห็นได้จากการสร้างโลกแฟนตาซีของเธอขึ้นมา การสูญเสียในลักษณะนี้ของวานด้า นั้นได้หลอมรวมกับอัตตาของเธอ ดังนั้นความสูญเสียของเธอจึงไม่ได้จบสิ้น ไม่มีจุดสิ้นสุดโดยสมบูรณ์ (Butler, 1997, p. 134) การสูญเสียในลักษณะนี้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ก่อให้เกิดบาดแผลฝังใจจากความทรงจำในอดีตของวานด้า

เมื่อซีรีส์เล่าเรื่องย้อนกลับไปดูเหตุการณ์การสูญเสียที่วานด้าประสบมา จะเห็นมิติเวลาของการสูญเสียในชีวิตของตัวละครในประเด็นนี้ เดวิด เอง (David Eng) ได้อธิบายการสูญเสียออกเป็นช่วงมิติของเวลา กล่าวคือ สิ่งที่เราเคยครอบครอง เช่น ครอบครัว คนรัก และสิ่งที่เราหลงเหลืออยู่ เช่นที่ดินผืนเล็ก ๆ ที่วิชั่นมอบให้เธอในเมืองเวสต์วิลล์ (Westville) เมื่อมองในมิติเวลาของการสูญเสียอย่างที่ได้เดวิด เอง นำเสนอ เราจะเห็นว่า วานด้า นำสิ่งที่หลงเหลืออยู่จากการสูญเสีย (Eng & Kazanjian, 2003) มาผนวกกับอารมณ์ความรู้สึกของเธอในแง่ลบ ทั้งความเศร้า ท้อแท้ โกรธ จนกลายเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทรงพลังให้เธอสร้างโลกสมมติของเธอขึ้นมา สิ่งที่เราหลงเหลืออยู่จากการสูญเสียของวานด้าในแง่ของพื้นที่ทางกายภาพ และบาดแผลที่ฝังลึกในใจจึงเป็นแก่นสำคัญในการสร้างโลกสมมติของเธอขึ้นมา แต่ความสำคัญของสิ่งที่เหลืออยู่ ไม่ได้เป็นแค่การมองประเด็นการครอบครองหรือไม่ครอบครองสิ่งนั้นอย่างที่ได้เดวิด เอง ได้อธิบายเท่านั้น ผู้เขียนเห็นว่า สิ่งที่เราหลงเหลืออยู่ยังเป็นตัวเชื่อมให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเวลากับตัวตนของวานด้า ซึ่งรวมถึงประสบการณ์ชีวิตของเธอในฐานะสิ่งมีชีวิตหนึ่งที่มีความรู้สึกนึกคิด สิ่งที่เราเหลืออยู่สำหรับผู้เขียนจึงยึดโยงมิติของเวลากับชีวิตประจำวันเข้าด้วยกันนั่นเอง

การสูญเสียที่นำไปสู่บาดแผลจากความทรงจำในอดีตนั้นจะทรงพลังมากยิ่งขึ้นเมื่อมองในมุมของอาฟเฟกต์ โดยเฉพาะอารมณ์ในแง่ลบต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง อารมณ์ในแง่ลบนอกจากจะเป็นปัจจัยในการสร้างโลกแฟนตาซีหรือโลกสมมติของวานด้าแล้วยังเป็นปัจจัยที่ช่วยประคับประคองป้องกันโลกสมมติของวานด้าด้วย กล่าวคือ โลกแฟนตาซีของวานด้าสะท้อนให้เห็นความพยายามที่จะสร้างครอบครัวให้สมบูรณ์ตามแบบที่สังคมคาดหวังไว้ อย่างไรก็ดี เมื่อมีการรุกรานของสิ่งภายนอก เช่น ตัวละครจากโลกภายนอก คือ โมนิกา, องค์กร. S.W.O.R.D. และแม่มดอากาธา เข้ามาในโลกแฟนตาซีของเธอ การรุกรานจาก

โลกภายนอกทำให้เกิดอารมณ์ในแง่ลบขึ้นหลากหลาย เช่น อารมณ์หวาดกลัว จะเห็นว่าวานด้าหวาดกลัวและพยายามกำจัดสิ่งนั้นให้ออกไปจากโลกของเธอ อารมณ์ในแง่ลบเป็นตัวเร่งให้เกิดความพยายามในการกำจัดสิ่งภายนอกโลกแฟนตาซีของวานด้า ซึ่งยิ่งเผยให้เห็นว่าการสูญเสียของวานด้าเป็นความสูญเสียที่ไม่จบสิ้น ไม่มีจุดสิ้นสุดโดยสมบูรณ์ ดังที่อธิบายไปในข้างต้น เนื่องจากโลกสมมติของเธอไม่มีทางที่จะป้องกันหรือจัดการมียู่ของโลกภายนอกได้

ผู้เขียนได้วิเคราะห์ไว้ข้างต้นถึงโลกสมมติของวานด้าว่ามีการสูญเสียซึ่งพัฒนามาเป็นบาดแผลจากความทรงจำในอดีต และใช้อารมณ์ในแง่ลบในการสร้างโลกแฟนตาซีของเธอขึ้นมา คำถามที่น่าสนใจต่อไปคือ โลกแฟนตาซีของเธอนั้นมีลักษณะอย่างไร จากเรื่องราวในซีรีส์จะเห็นได้ว่า ความรู้สึกโกรธและความหวังในการมีครอบครัวของวานด้า เป็นหนทางหนึ่งที่จะรักษาบาดแผลจากความทรงจำในอดีตของเธอได้ ซึ่งนับว่าเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของวานด้า สำหรับเธอ ครอบครัวในแบบอเมริกัน คือ ชนชั้นกลาง ผิวขาว มีบ้านหลังใหญ่แถวชานเมืองคือสิ่งที่วานด้าต้องการ หากสังเกตช่วงต้นเรื่องจะเห็นได้ว่า สื่อนำเสนอครอบครัววานด้าในแบบละครอเมริกันยุคทีวีขาวดำไปจนปรากฏภาพที่มีสีเกิดขึ้น ลักษณะแบบนี้อาจมองว่าเป็นเสมือนการย้อนกลับไปในห้วงอดีต (nostalgia) ของสังคมอเมริกันที่มุ่งเน้นการใช้ชีวิตในแบบครอบครัวชนชั้นกลางตามแนวคิด ความฝันแบบอเมริกัน (American Dream) จะเห็นได้ว่าประเด็นเรื่องความฝันแบบอเมริกากับแฟนตาซีที่เกิดขึ้นในซีรีส์เรื่องนี้ ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกัน ในมุมมองของ ลอเรน เบอ์แลนท์ (Lauren Berlant) ความฝันแบบอเมริกันในโลกจริงเป็นเพียงภาพลวงตา เป็นแฟนตาซี เบอ์แลนท์ได้กล่าวถึงประเด็นเรื่องนี้ไว้ว่า

It would be all too easy to ridicule the Dream, and to dismiss it as the motivating false consciousness of national/capitalist culture. But the fantasy of the American Dream is an important one to learn from. A popular form of political optimism, it fuses private fortune with that of the nation: it promises that if you invest your energies in work and family-making, the nation will secure the broader social and economic conditions in which your labor can gain value and your life can be reduced to a type, a redemptive story pinning its hope on class mobility. (Berlant, 1997, p. 4)

จะเห็นได้ว่าภาพลวงของความฝันแบบอเมริกันเป็นเสมือนแฟนตาซีที่นำทางไปสู่คำสัญญาของชีวิตที่ดีแบบอเมริกันชน เป็นเหมือนความฝันที่อเมริกันชนนั้นหวังให้กลายเป็นจริง ความฝันดังกล่าวคือ ความฝันที่จะมีครอบครัว บ้าน มีการงานที่มั่นคง แนวคิดความฝันแบบอเมริกันเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าการลงทุนลงแรงเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ มีครอบครัวที่สมบูรณ์อย่างที่เขาตีสัญญาไว้นั้น เป็นสิ่งที่ควรทำ ความฝันแบบอเมริกันจริง ๆ แล้วก็อาจมองได้ว่าเป็นการสัญญาให้อเมริกันชนตอบสนองแนวคิดทุนนิยมที่เฟื่องฟู หากมองการสัญญาในลักษณะนี้ ก็อาจมองได้ว่าเป็นสัญญาให้เกิดการมองโลกในแง่ดี โดยทำให้เชื่อว่าการพยายามทุกวิถีทางจะผลิตดอกออกผลในอนาคตในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ โดยที่การพยายามจะประสบความสำเร็จหรือไม่ไม่มีทางรู้ได้เลย ในประเด็นนี้ หากมองตัวละครวานด้า ความฝันแบบอเมริกันนั้น เป็นสิ่งที่วานด้าอยากได้ ปมจากความทรงจำที่เป็นบาดแผลของวานด้าส่งผลให้ความทรงจำในอดีตของเธอฟื้นคืนมาในโลกสมมติของเธอด้วย จะเห็นได้ว่ารูปแบบในการนำเสนอโลกสมมติของเธอ เป็นไปตามรูปแบบของรายการทีวีแนวตลกของอเมริกา (sitcom) ซึ่งเป็นการนำเสนอในรูปแบบความฝันแบบอเมริกา นอกจากนี้รูปแบบรายการทีวีแนวตลกยังเป็นเศษเสี้ยวหนึ่งของความทรงจำในวัยเด็กที่ครอบครัวของเธอดูรายการดังกล่าวพร้อมหน้ากัน

ภาพที่ 4

วานด้าเมื่อตอนที่เธอเป็นเด็ก กำลังดูซีรีส์แนวตลกของอเมริกากับครอบครัว (Sharkman, 2021)

เมื่อรูปแบบของโลกสมมตินั้นเป็นรูปแบบของรายการทีวี ดังนั้น โลกของเธอจึงเป็นสิ่งที่มีลักษณะสมมติในสมมติ กล่าวคือ การมีครอบครัวของวานด้าและผู้คนในเมือง รวมทั้งเพื่อนบ้านต่างเป็นเพียงผู้แสดงที่ “แสดง” และรับบทบาทเพื่อให้โลกแฟนตาซีของเธอนั้นสมจริงขึ้น การสร้างบทบาทและการแสดงในโลกของวานด้าสะท้อนให้เห็นแนวคิดอุดมคติของสังคมอเมริกันได้อย่างดี การมีครอบครัวของวานด้าโดยที่ตนเป็นแม่มด คู่ชีวิตเป็นหุ่นยนต์และลูกเป็นแคภาพลวงตาที่สร้างสรรค์ขึ้นมานับว่าเป็นสิ่งที่วานด้าโยกหาเพื่อชีวิตที่ดีกว่าสิ่งที่เธอประสบพบเจอมาในอดีต ในประเด็นการโยกหาชีวิตที่ดีของวานด้า สอดคล้องกับแนวคิดการมองโลกในแง่ดีที่โหดร้ายซึ่งอาจนำมาวิเคราะห์ในประเด็นนี้ได้ที่น่าสนใจ

เบอร์แลนท์ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับแนวคิดความสำเร็จที่นำไปสู่คุณค่าของ “ชีวิตที่ดี” ไว้ใน *Cruel optimism* เบอร์แลนท์ตั้งคำถามการมุ่งไปสู่คุณค่าหรือชุดความคิดของชีวิตที่ดี การใช้ชีวิตที่เป็นไปตามแนวทางของชีวิตที่ดีนั้นถูกทำให้เป็นการมองโลกในแง่ดีหรือเป็นสิ่งที่ดีควรโยกหา แต่ภายใต้หน้ากากของความสำเร็จและชีวิตที่ดีนั้น มีเงื่อนไขและข้อผูกพันต่าง ๆ ที่พันนาการเราไว้ เบอร์แลนท์ได้กล่าวถึงสิ่งที่พันนาการไว้อย่างน่าสนใจว่า

All attachment is optimistic, if we describe optimism as the force that moves you out of yourself and into the world in order to bring closer the satisfying *something* that you cannot generate on your own but sense in the wake of a person, a way of life, an object, project, concept, or scene. But optimism might not *feel* optimistic. Because optimism is ambitious, at any moment. (Berlant, 2011, pp. 1-2)

สำหรับเบอร์แลนท์ สิ่งที่พันนาการเราในรูปของความสำเร็จนั้นมีการให้ความหมายว่าเป็นการมองโลกในแง่ดีและมีคุณค่าเสมอ เมื่อเราพยายามอธิบายการมองโลกในแง่ดีในฐานะแรงผลักดันเราให้ไปสู่โลกที่ทำให้เราพอใจได้ เบอร์แลนท์นำเสนอความเห็นในอีกมุมหนึ่งที่ว่า การมองโลกในแง่ดีไม่ได้เป็นเรื่องดีเสมอไป กล่าวคือ การมองโลกในแง่ดีสำหรับเบอร์แลนท์ช่างโหดเหี้ยมและโหดร้าย ด้วยเหตุผลที่ว่ามนทัศน์ของความสำเร็จและชีวิตที่ดีนำเราไปสู่โลกแห่งแฟนตาซี เป็นโลกที่ไม่เป็นจริงและเราหลอเล่ห์โลกแห่งความลวงนี้ด้วยอาภัพต่าง ๆ เช่น ความหวัง ความพยายาม อย่างไรก็ตาม เบอร์แลนท์ก็ไม่ได้ปฏิเสธว่า อย่างน้อยการมองโลกในแง่ดีก็เป็นสิ่งที่เราควรกระทำ นอกจากนี้ เบอร์แลนท์ยังมองว่าสิ่งที่เลวร้ายที่สุดคือการมองโลกในแง่ดีโดยตั้งเป้าให้ไปสู่ชีวิตที่ดีนั้น เป็นการสร้างแฟนตาซีที่เราต่างพบกับความผิดหวังเสมอ เพราะไม่ใช่ทุกคนที่จะมี “ชีวิตที่ดี” ได้

จากกรอบแนวคิดของเบอร์แลนท์ วานด้าเองในฐานะที่เป็นสหายข้ามสายพันธุ์และความเครียดในตัวเองอยู่แล้ว การมีครอบครัวในแบบของวานด้าที่ประกอบด้วยแม่มดและหุ่นยนต์ดูจะเป็นไปไม่ได้เลยในกรอบของ “ชีวิตที่ดี” ในอุดมคติแบบ

อเมริกัน ซึ่งดูจะสงวนไว้สำหรับสังคมมนุษย์เท่านั้น ครอบครัวของวานด้า ไม่สามารถสืบพันธุ์เพื่อกำเนิดสมาชิกใหม่ตามแบบแผนที่สังคมหวังไว้ ความพยายามจะมีครอบครัวของวานด้าจึงยังสะท้อนให้เห็นว่า อุดมการณ์ของครอบครัวจริง ๆ แล้วก็ไม่ต่างจากภาพลวงตาที่เธอสร้าง มีความลึกลับและสงวนไว้ให้แก่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง เช่น ต้องเป็นคนผิวขาว ชนชั้นกลางเท่านั้น อย่างไรก็ตาม หากจะมองอีกแง่หนึ่ง อาจมองว่า การที่วานด้าพยายามสร้างโลกของเธอขึ้นมาเป็นเหมือนการแข่งแซงการมองโลกในแง่ดี (frozen optimism) ในแบบที่เธอต้องการ ดังจะเห็นได้จากการนำเสนอในซีรีส์ที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของสีจากวานด้า ที่คงไว้ซึ่งความเป็นครอบครัวแสนสุข เป็นอดีตไปสู่ภาพสื่อนัยยะของการคุกคามจากเวลาปัจจุบัน ลักษณะดังกล่าวยังแสดงให้เห็นเด่นชัดว่า เรื่องราวของวานด้าในฐานะครอบครัวแสนสุขที่เธอสมทบพาอยู่ในซีรีส์นั้นอยู่ในความแฟนตาซีของเธอแทบทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี โลกสมมติของวานด้าไม่ได้นำเสนอข้อวิพากษ์ผ่านทางโลกสมมติของเธอเพียงเท่านั้น ในขณะเดียวกันก็ยังมีนัยยะในการสร้างสรรค์พื้นที่ของครอบครัวแบบอุดมคติแบบใหม่อีกด้วย พลังของแฟนตาซีในซีรีส์เรื่องนี้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนให้ตัวละครมุ่งไปสู่การไขว่คว้าครอบครัวหรือชีวิตที่ดี ซึ่งสะท้อนได้ถึงชีวิตของคนทั่วไปในโลกความเป็นจริง ที่ผู้คนต่างมุ่งไปสู่สิ่งที่ปรารถนาในสังคมกระแสหลัก ด้วยแรงกระตุ้นของแฟนตาซีที่มีต่อแนวคิดชีวิตที่ดี จากกรอบแนวคิดนี้จะเห็นได้ว่า แฟนตาซีในที่นี้ไม่ได้เป็นความพยายามจะหลีกหนีความเป็นจริง แต่เป็นแรงกระตุ้นให้มุ่งมั่น ไขว่คว้าการมี “ชีวิตที่ดี” ดังนั้น แฟนตาซีจึงมีบทบาทในเชิงการเมือง ในแง่ที่เป็นเครื่องมือของรัฐหรือสังคมในการสร้างภาพหรือกรอบในอุดมคติ โดยให้ค่ากับแนวคิดและกรอบที่ทำให้ประชาชนปฏิบัติตาม โดยอ้างว่าเมื่อทำแล้วจะเป็นผลดีในแง่ปัจเจก แต่แท้จริงแล้ว รัฐหรือสังคมได้รับประโยชน์ทั้งในเชิงการควบคุมกรอบคิดของประชาชนและการตอบสนองความต้องการของรัฐในการจัดการประชาชน นิยามของแฟนตาซีไม่ได้เป็นการพยายามผลักความเป็นจริง หรือเป็นเรื่องหลอกลวง แต่กลายเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นชีวิตประจำวันที่เข้มข้น (intensified everyday) เต็มเปี่ยมไปด้วยความปรารถนาในการใช้ชีวิตให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม หากมองโดยภาพรวม แรงกระตุ้นของแฟนตาซีนำไปสู่แฟนตาซีอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งถูกฉาบไปด้วยแง่มุมทางการเมืองที่คอยควบคุมให้สังคมเป็นไปตามความคาดหวังของรัฐ อย่างไรก็ตาม หากมองในบริบทของควีร้อฟเฟกต์ วานด้ารู้อยู่แล้วว่าสิ่งที่เธอทำนั้นเป็นแฟนตาซี และสำหรับเธอ การมีครอบครัวให้เป็นไปตามกรอบของสังคมเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีนั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ แต่เธอก็เลือกที่จะทำและคงสิ่งนี้ไว้ให้นานที่สุด ความรู้สึกสิ้นหวังหรืออารมณ์ในด้านลบของวานด้า ดูเหมือนจะเป็นความหวังที่ริบหรี่ แต่อารมณ์ในแง่ลบเช่นนี้ก็ปัจจัยที่สร้างพื้นที่สร้างสรรค์ขึ้นมาได้

ความหวังของวานด้าเป็นเหมือนการสร้างอุดมคติในแบบของเธอเอง สร้างครอบครัวที่รู้ว่าไม่อาจเป็นจริง ผู้เขียนเห็นว่าไม่ได้ผิดอะไรที่จะหมดหวัง ซึ่งนับว่าวานด้าสร้างกรอบคิดใหม่ของครอบครัวในอุดมคติของเธอ ความรู้สึกพ่ายแพ้แต่ไม่ยอมหมดหวังของเธอเปิดพื้นที่ในการมองอุดมคติในแบบของเธอใหม่ ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดควีร้อยูโทเปีย (Queer Utopia) หรือ ควีร้อในอุดมคติของ โฆเซ เอสเตบัน มูโยส (José Esteban Muñoz) ที่ว่า

Queerness is a structuring and educated mode of desiring that allows us to see and feel beyond the quagmire of the present. The here and now is a prison house(...) Queerness is a longing that propels us onward, beyond romances negative and toiling in the present. Queerness is that thing that lets us feel that this world is not enough, that indeed something is missing (Muñoz, 2009, p. 1)

จากความเห็นของมูโยสข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความเป็นควีร้นั้นมีรูปแบบและประกอบสร้างความรู้ของตัวเราจากประสบการณ์ต่าง ๆ ในแนวคิดนั้นทำให้เราสามารถจินตนาการได้ไปเกินขอบเขตของปัจจุบัน ความเป็นควีร้อทำหน้าที่ช่วยให้เรารู้สึกถึงสถานที่ที่สมบูรณ์แบบในอนาคต ช่วยให้เราจินตนาการจากสิ่งที่เราต้องการและข้อจำกัดในชีวิตประจำวันไปสู่พื้นที่

ใหม่ในอุดมคติ อนาคตกาลของควีร์ตามแนวคิดของมูโยส เป็นดินแดนในอุดมคติที่สมเหตุสมผล (concrete utopia) ซึ่งต่างจากอุดมคติโดยทั่วไปที่เป็นอุดมคติแบบไร้ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และไม่ได้เป็นอาฟเฟกต์ที่มาจากประสบการณ์ (Muñoz, 2009, p. 4) การสร้างโลกสมมติของวานด้านั้นมาพร้อมกับความหวังของวานด้า สำหรับวานด้าเธอตระหนักดีว่าสิ่งนี้ไม่ได้เป็นจริง เป็นเพียงสิ่งที่เธอสมมติขึ้นมาเท่านั้น ผู้เขียนเห็นว่า โลกสมมติของวานด้าไม่ได้เป็นแค่สิ่งที่น่าจะเป็นไปได้ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจริงหรือไม่ก็ได้ แต่เป็นสิ่งที่มีความเป็นไปได้ ซึ่งเป็นวิธีในการแสดงว่าสิ่งนั้นมีอยู่จริงและสามารถรู้สึกได้ถึงการใช้มันอยู่ แต่ไม่ได้อยู่ในช่วงเวลาของอดีตและปัจจุบัน (Muñoz, 2009, p. 9) เมื่อนำแนวคิดนี้มาใช้กับโลกสมมติของวานด้า จะเห็นได้ว่าการสร้างแฟนตาซีของเธอนำเสนอในรูปแบบของอนาคตที่อยู่ในปัจจุบัน (future in the present) ในประเด็นนี้โลกสมมติของวานด้าซึ่งเป็นโลกอุดมคติตามความเห็นของมูโยสนั้น เป็นอุดมคติที่ต่อยอดหรือส่งเสริมซึ่งกันและกันกับการมองโลกในแง่ดีอันเลวร้ายของเบอร์แลนท์ กล่าวคือ เบอร์แลนท์ได้อธิบายให้เห็นว่าการมองโลกในแง่ดีมีนัยยะที่บ่งบอกว่าสิ่งที่เสาะหาตามแนวคิดชีวิตที่ดีหรือครอบครัวที่ดีนั้นอาจจะมีจริง และการที่เรายึดติดและเฝ้ารอให้ถึงสภานั้นนั้นดูจะเป็นเรื่องกิดขวางไม่ให้เราไปถึงสิ่งที่เราตั้งความหวังไว้ ดังจะเห็นได้จากความล้มเหลวของวานด้าในการสร้างโลกสมมติของเธอ จากแนวคิดดังกล่าว มูโยสนำเสนอการมองโลกในแง่ดีอีกมุมหนึ่งจากเบอร์แลนท์ มูโยสไม่ได้ปฏิเสธเบอร์แลนท์ในประเด็นว่าการมองโลกในแง่ดีอันโหดร้ายและไม่ได้ปฏิเสธว่าแฟนตาซีเป็นสิ่งที่ล่อลวงเราให้ตกหลุมในโลกอุดมคติ แต่มูโยสพัฒนาแนวคิดนี้ในมุมมองของควีร์ โดยเฉพาะควีร์ชายขอบ เช่น ควีร์ลาตินหรือชนพื้นเมือง โดยมองว่า การยอมรับภาวะจมนม (impasse) จากการรับรู้ว่สิ่งนั้นเป็นสิ่งลวงหรือเป็นเพียงอุดมคติ แต่ก็ยังให้ความหวังและมองไปสู่อนาคตหรืออุดมคตินั้น ซึ่งดูจะเป็นสิ่งจำเป็นเพียงสิ่งเดียวที่หลงเหลือให้ควีร์ชายขอบต้องตระหนักถึง⁵ เมื่อลองพิจารณาโลกสมมติของวานด้ากับแนวคิดของมูโยส ผู้เขียนเห็นว่า การสร้างครอบครัวของวานด้าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้แต่แรกแล้ว ดังที่กล่าวไปข้างต้นว่า ครอบครัวที่มีแม่มีด หุ่นยนต์และลูกที่สร้างขึ้นมาจากจินตนาการนั้นไม่ตรงกับกรอบสังคมแต่ต้น แต่วานด้าก็ยังสร้างโลกสมมติของเธอขึ้นมาด้วยความหวังที่จะได้มีครอบครัวในแบบของเธอเอง โลกสมมติของเธอจึงเป็นอุดมคติในแบบควีร์ที่บ่งบอกว่าเป็นสิ่งที่ถูกปฏิเสธ แต่ในมิติของการถูกปฏิเสธนั้นก็แสดงการยืนหยัดของการมีอยู่หรือปรากฏขึ้น เพราะเมื่อสิ่งใดเกิดขึ้นมาแล้วถูกปฏิเสธได้แสดงว่าสังคมหรือวัฒนธรรมกระแสหลักนั้นรับรู้การมีอยู่ของสิ่งนั้น ถึงแม้ว่าจะปฏิเสธหรือไม่ยอมรับ แต่ก็ไม่สามารถลบเลือนสถานะของการมีอยู่ซึ่งอาจเกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งนั่นเอง

จะเห็นว่า อุดมคติในแบบควีร์ในแง่หนึ่งเป็นเหมือนการมองไปสู่อนาคตโดยในขณะเดียวกันก็วิพากษ์ความไม่สมบูรณ์แบบและเลวร้ายที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดนำเสนอที่ว่า “Utopia offers a critique of the present through queer utopia memory” (Muñoz, 2009, p. 35) โลกอุดมคติสำหรับมูโยสนำไปสู่หนทางการวิพากษ์สิ่งที่อยู่ในปัจจุบันโดยวิพากษ์ผ่านความทรงจำของควีร์ในโลกอุดมคติ ด้วยกรอบคิดนี้ จึงไม่น่าแปลกใจว่าการตั้งความหวังของวานด้านั้นดูเสี่ยงที่จะผิดหวัง แต่การที่ไม่ได้หวังอะไรก็เป็นการละเลยคำถามที่ว่าทำไมต้องยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น หรือจะไม่มีหนทางหรือทางเลือกอื่นจริงหรือ ดังนั้น การมีความหวังในกรอบของอนาคตกาลของควีร์จึงไม่ได้เป็นสถานะแฟนตาซี แต่ความหวังในมิตินี้เป็นสถานะที่รับรู้แล้วว่าจะอาจไม่สมหวัง ไม่ได้เป็นสถานะที่ลวงให้หวังแต่อย่างใด ความหวังในแนวคิดของมูโยสมีการตั้งรับกับความเสียใจ ดังจะเห็นได้ในตอนท้ายของเรื่อง แม้ว่าโลกสมมติของวานด้าต้องสลายลงและเธอต้อง

⁵ ความคิดเรื่องควีร์อุดมคตินั้นเป็นการโต้กลับแนวคิดของ ลี เอเดิลแมน (Lee Edelman) นักวิชาการควีร์ชาวอเมริกันที่นำเสนอว่า ควีร์ควรละทิ้งอนาคตหรือการเรียนรู้เพื่อไปสู่อนาคตเพราะในพื้นที่ของอนาคตเป็นพื้นที่ของรักต่างเพศที่มุ่งเน้นการสร้างสมาชิกใหม่ในสังคม อย่างไรก็ตาม มูโยสมองว่า แนวคิดของเอเดิลแมนนั้น เป็นมุมมองจากควีร์กระแสหลัก เพราะควีร์กระแสหลักหรือควีร์ตามมุมมองของควีร์ผิวขาวมักจะได้รับการการันตีว่าจะไปสู่ช่วงเวลาในอนาคต แต่สำหรับควีร์ผิวสีแล้ว การเลิกให้ควีร์มองไปสู่อนาคตเป็นการตัดโอกาส เนื่องจากควีร์ผิวสีถูกกดทับ ทั้งจากสังคมรักเพศเดียวกันและสังคมรักต่างเพศ ดังนั้น การมุ่งสู่อนาคตอนาคตในวันข้างหน้าจึงจำเป็น เพราะเป็นหนึ่งในทางเลือกที่เหลืออยู่ อ่านเพิ่มเติมในประเด็นของเอเดิลแมนได้จาก *No future: Queer Theory and Death Drive* (Edelman, 2004)

เผชิญหน้ากับความเสียใจ อารมณ์เสียใจนั้นสำหรับมูโยสเป็นอารมณ์เสียใจที่นับว่าเป็นอารมณ์หนึ่งที่ต้องเสี่ยงให้เกิดขึ้นเพื่อต่อต้านความกดทับหรือสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ และนับว่าคัมค่าที่จะเผชิญกับอารมณ์แฉ่งลบเหล่านี้เพื่อสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ของเคียวร์ โดยเฉพาะเคียวร์ชายขอบต่อไป

5. บทสรุป

จากการวิเคราะห์ตัวละครวานด้าในข้างต้นเราจะเห็นว่าตัวละครนี้มีความลึกลับในกรอบของทวิลักษณ์ของสิ่งมีชีวิตที่เป็นมนุษย์และไม่เป็นมนุษย์ในแบบพันทาง โดยมองได้ว่ามีลักษณะเป็นพหุสายพันธุ์ตามกรอบคิดของ ดอนน่า ฮาราเวย์ ที่เรียกว่า สหายข้ามสายพันธุ์ ความเป็นพันทางหรือกึ่งกลางของตัวละครวานด้าทำให้ตัวละครตัวนี้มีลักษณะเคียวร์และไม่เข้ากรอบของการจัดประเภทต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการอธิบายลักษณะของสิ่งมีชีวิตตามแนวทางเคียวร์และออฟเพกต์ที่นักทฤษฎี เมล วาย เซน นำเสนอ จากคำอธิบายเรื่อง มิติสายพันธุ์และเคียวร์ของวานด้า เมื่อมาเชื่อมโยงกับกรอบคิดของออฟเพกต์แบบเคียวร์และการแสดงความรู้สึกของเธอในซีรีส์ *WandaVision* จะเห็นได้ว่าออฟเพกต์ที่ผ่านจากตัวละครวานด้าได้เปิดพื้นที่ในการวิพากษ์กรอบแนวคิดอุดมคติของสังคมอเมริกาในเรื่องครอบครัวและการประสบความสำเร็จเพื่อชีวิตที่ดี ตามแนวคิดความฝันแบบอเมริกา ในขณะที่ความท้อแท้แต่ไม่สิ้นหวังของวานด้าก็ได้เปิดพื้นที่ใหม่ให้กับวานด้าในฐานะเคียวร์ โดยมุ่งให้เห็นความหวังและปรับเปลี่ยนนิยามความคิดสร้างอุดมคติของครอบครัวในแบบของเธอเองด้วยเช่นกัน ดังนั้นมิติในการศึกษาตัวละครวานด้าได้นำเสนอการเชื่อมโยงแนวคิดแบบหลังมนุษย์นิยม เคียวร์ ออฟเพกต์ จนอาจเรียกได้ว่านำเสนอหนึ่งในมิติของแนวคิดที่เรียกว่า ออฟเพกต์ในแนวหลังมนุษย์นิยมได้อีกด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

Chutima Prakatwutthisan ชุตติมา ประกาศวุฒิสาร. (2010). Nakorn Khasem kap phawa sungwai nai mumming Queer นาครเขษม กับภาวะสูงวัยในมุมมองควีร์ [Nakorn Khasem and aging conditions in Queer perspectives]. In Natthanai Prasannam (Ed.), *Dae saksri samoe kan tuk chan chon: Wannakam kap sitthi manutsayachon sueksa* แต่ศักดิ์ศรีเสมอกันทุกชั้นชน: วรณกรรมกับสิทธิมนุษยชนศึกษา [An honor to all classes: Literature and human rights] (pp. 22-44). Department of Literature, Faculty of Humanities, Kasetsart University; The National Human Rights Commission of Thailand; Bangkok Art and Culture Centre.

ภาษาต่างประเทศ

- Ahmed, S. (2010). *The promise of happiness*. Duke University Press.
- Berlant, L. (1997). *The queen of America goes to Washington City: Essays on sex and citizenship*. Duke University Press.
- Berlant, L. (2011). *Cruel optimism*. Duke University Press.
- Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Polity.
- Braidotti, R. (2019). *Posthuman knowledge*. Polity.
- Butler, J. (1997). *The psychic life of power: Theories in subjection*. Stanford University Press.
- Chen, M. Y. (2012). *Animacies: Biopolitics, racial mattering, queer affect*. Duke University Press.
- Chen, M. Y. (2017) Toxic animacies, inanimate affections. In C. Cipolla, K. Gupta, D. A. Rubin & A. Willey (Eds.), *Queer feminist science studies: A reader* (pp. 296-309). University of Washington Press.
- de Spinoza, B. (1958). *The political works*. (A. G. Wernham, Trans. & Ed.). Clar-endon Press.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1987). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. (B. Massumi, Trans.) University of Minneapolis Press.
- Edelman, L. (2004). *No future: Queer theory and death drive*. Duke University Press.
- Eng, D., & Kazanjian, D. (2003). Introduction mourning remain. In D. Eng & D. Kazanjian (Eds.), *Loss: The politics of mourning* (pp. 1-25). University of California Press.
- Gregg, M., & Seigworth, G. J. (2012). An inventory of shimmers. In M. Gregg & G. J. Seigworth (Eds.), *The Affect theory reader* (pp. 1-25). Duke University Press.
- Haraway, D. (2003). *The companion species manifesto: Dogs, people and significant otherness*. Prickly Paradigm Press.
- Haraway, D. (2004). Cyborgs to companion species: Reconfiguring kinship in technoscience. In *The Haraway readers* (pp. 295-320). Routledge.
- Hutton, R. (2017). *The witch: A history of fear, from ancient times to the present*. Yale University Press.
- Massumi, B. (1995). The autonomy of Affect. *Cultural Critique*, 31, 83-109. <https://doi.org/10.2307/1354446>

- Muñoz, J. E. (2009). *Cruising utopia: The then and there of queer futurity*. NYU Press.
- Pellegrini, A., & Puar, J. (2009). Affect. *Social Text*, 27(3 (100)), 35-38. <https://doi.org/10.1215/01642472-2009-004>
- Povinelli, E. A. (2011). *Between Gaia and ground: Four axioms of existence and the ancestral catastrophe of late liberalism*. Duke University Press.
- Sedgwick, E. K. (2003). *Touching feeling: Affect, pedagogy, performativity*. Duke University Press.
- Sharkman, M. (2021). *WandaVision*. Disney Plus. Retrieved August 14, 2022, from <https://www.disneyplus.com/home>
- Vermulen, P. (2014). Posthuman affect. *European Journal of English Studies*, 18(2), 121-134. <https://doi.org/10.1080/13825577.2014.917001>